

RICHTLIJNEN INZAKE INTERNATIONALE BESCHERMING NR. 6:

**Aanvragen voor erkenning van de vluchtelingenstatus op grond
van religie krachtens artikel 1A, lid 2 van het Verdrag van 1951 en/of het**

Protocol van 1967 betreffende de status van vluchtelingen

I. INLEIDING

1. Aanvragen voor de vluchtelingenstatus op grond van religie kunnen behoren tot de meest complexe zaken. Beslismedewerkers zijn niet altijd consequent in hun aanpak, met name bij het toepassen van het begrip “religie”, zoals genoemd in de vluchtelingendefinitie van het Verdrag van 1951 betreffende de status van vluchtelingen, en bij het bepalen wat in deze context geldt als “vervolgning”. Bij aanvragen voor de vluchtelingenstatus op grond van religie is er soms overlap met één of meer andere in de vluchtelingendefinitie genoemde gronden of is er, zoals vaak voorkomt, sprake van bekering na vertrek, van een *sur-place claim*. Hoewel deze Richtlijnen niet pretenderen een beslissende definitie te geven van “religie”, bieden ze beslismedewerkers wel kaders voor de vaststelling van de vluchtelingenstatus in dergelijke gevallen.

2. Het recht op vrijheid van gedachte, geweten en religie is één van de fundamentele rechten en vrijheden van het internationaal recht inzake mensenrechten. Bij het beoordelen van aanvragen op grond van religie is het daarom nuttig om o.a. artikel 18 van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens uit 1948 (UDHR) (de “Universele Verklaring”) en artikel 18 en 27 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten uit 1966 (ICCPR) (het “IVBPR”) te raadplegen. Andere relevante documenten zijn de *General Comments* uitgegeven door de Mensenrechtencommissie,¹ de Verklaring betreffende de uitbanning van alle vormen van onverdraagzaamheid en discriminatie op grond van religie of geloof uit 1981 (*Declaration on the Elimination of All Forms of Intolerance and Discrimination based on Religion or Belief*), de Verklaring inzake de rechten van tot nationale of etnische, religieuze en taalminderheden behorende personen uit 1992 (*Declaration on the Rights of Persons belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities*) en de verslagen van de speciale rapporteur van de VN inzake religieuze intolerantie.² Deze internationale mensenrechten-normen vormen een leidraad voor het definiëren van het begrip “religie”, ook in de context van het internationale vluchtelingenrecht, om op basis hiervan door Staten genomen maatregelen om bepaalde gebruiken te beperken of verbieden tegen het licht te kunnen houden.

II. INHOUDELIJKE ANALYSE

A. De definitie van “religie”

3. De definitie van een vluchteling zoals vervat in artikel 1A, lid 2 van het Verdrag van 1951 luidt als volgt:

A. Voor de toepassing van dit Verdrag geldt als “vluchteling” elke persoon:

(2) Die ... uit gegronde vrees voor vervolging wegens zijn ras, religie, nationaliteit, het behoren tot een bepaalde sociale groep of zijn politieke opinie, zich bevindt buiten het land waarvan hij de nationaliteit bezit, en die de bescherming van dat land niet kan of, uit hoofde van bovenbedoelde vrees, niet wil inroepen, of die, indien hij geen nationaliteit bezit en ten gevolge van bovenbedoelde gebeurtenissen verblijft buiten het land waar hij vroeger zijn gewone verblijfplaats had, daarheen niet kan of, uit hoofde van bovenbedoelde vrees, niet wil terugkeren.

4. De *travaux préparatoires* (totstandkomingsgeschiedenis) van het Verdrag van 1951 laat zien dat vervolging op grond van religie bij het opstellen altijd een wezenlijk en geaccepteerd deel vormde van de vluchtelingendefinitie. Er werd echter geen poging gedaan om de term te definiëren.³ Hoewel er geen algemeen aanvaarde definitie van ‘religie’ bestaat, geven de hierboven in paragraaf 2 genoemde instrumenten zeker vorm aan de interpretatie van de term ‘religie’ in het kader van het internationaal vluchtelingenrecht. Er mag zodoende worden aangenomen dat de term zoals gebruikt in het Verdrag van 1951 de vrijheid van gedachte, geweten

¹ Zie met name *Human Rights Committee, General Comment No. 22*, aangenomen op 20 juli 1993, UN doc. CCPR/C/21/Rev.1/ADD.4, 27 september 1993.

² De laatstgenoemde zijn te vinden op <https://bit.ly/2YiFkI5>. Relevante regionale instrumenten zijn onder andere artikel 9 van het Europees Conventie voor de rechten van de mens uit 1950 (ECHR); artikel 12, *American Convention on Human Rights*, 1969; artikel 8, *African Charter on Human and Peoples' Rights*, 1981.

³ Een belangrijke bron bij het overleg tussen de Staten was de vluchtelingendefinitie zoals opgenomen in het Statuut van de Internationale Vluchtelingenorganisatie uit 1946 (*Constitution of the International Refugee Organisation* (IRO)). Deze omvatte degenen die gegronde bezwaren tegen terugkeer uitten vanwege een vrees voor vervolging wegens “ras, religie, nationaliteit of politieke opinies”. (Een vijfde grond, het behoren tot een bepaalde sociale groep, werd later in de onderhandelingen over het Verdrag van 1951 goedgekeurd.)

en religie omvat.⁴ Zoals de Mensenrechtencommissie opmerkt, is “religie” “niet beperkt... tot traditionele religies en levensovertuigingen met institutionele kenmerken of gebruiken analoog aan die van traditionele religies.”⁵ Het heeft ook in ruime zin betrekking op het onvermogen of de weigering om een religie aan te hangen of een bepaalde geloofsovertuiging te hebben. De term heeft echter ook zijn beperkingen. Het internationaal recht inzake de mensenrechten voorziet in een aantal legitieme grenzen aan de vrijheid van religie, zoals hieronder nader toegelicht bij paragrafen 15–16.

5. Bij aanvragen op grond van “religie” kunnen de volgende elementen een rol spelen:

- a. religie als (geloofs)overtuiging (inclusief ‘niet geloven’);
- b. religie als identiteit;
- c. religie als manier van leven.

6. In deze context zijn onder ‘(geloofs)overtuiging’ zowel theïstische als niet-theïstische en atheïstische overtuigingen begrepen. Geloofsovertuigingen kunnen bestaan uit overtuigingen of waarden over de goddelijke of ultieme werkelijkheid, of de spirituele bestemming van de mensheid. Aanvragers kunnen ook worden beschouwd als kettters, afvalligen, schismatici, heidenen of bijgelovigen, zelfs door andere aanhangers van hunreligieuze traditie, en om die reden worden vervolgd.

7. ‘Identiteit’ is niet zozeer een kwestie van theologische overtuiging als wel van het behoren tot een gemeenschap die bepaalde levensovertuigingen, rituelen, tradities, etniciteit, nationaliteit of voorouders deelt of hierdoor onderling verbonden is. Een aanvrager kan zich identificeren met, of het gevoel hebben te behoren tot, of door anderen worden beschouwd als behorend tot een bepaalde groep of gemeenschap. In veel gevallen hebben vervolgers het gemunt op religieuze groepen die verschillen van de eigen groep, omdat ze die religieuze identiteit beschouwen als een bedreiging voor hun eigen identiteit of legitimiteit.

8. Voor sommige individuen is ‘religie’ een essentieel deel van hun ‘manier van leven’ en van hoe zij zich (geheel of gedeeltelijk) verhouden tot de wereld. Hun religie komt tot uiting in activiteiten als het dragen van specifieke kleding of het naleven van bepaalde religieuze gebruiken, zoals religieuze feestdagen of voedingsvoorschriften. Dergelijke gebruiken komen op niet-aanhangers misschien onbeduidend over, maar vormen voor de betrokken aanhanger soms de kern van de religie.

9. Het vaststellen van de oprechtheid van een (geloofs)overtuiging, identiteit en/of een bepaalde manier van leven is niet in iedere casus relevant.⁶ Een persoon (of groep) hoeft bijvoorbeeld niet te verklaren dat hij of zij tot een bepaalde religie behoort, een bepaald religieus geloof aanhangt, of leeft volgens bepaalde religieuze gebruiken, als de vervolger een bepaalde religie, geloof of gebruik aan deze persoon of groep toeschrijft of toedicht. Zoals hieronder in paragraaf 31 besproken, is het ook niet altijd nodig dat de aanvrager iets weet of begrijpt van de religie, als anderen hem of haar hebben aangewezen als behorend tot die groep en hij of zij daardoor vreest voor vervolging. Een persoon (of groep) kan worden vervolgd op grond van religie, ook al ontken die persoon of ontkennen andere leden van de groep ten stelligste dat hun (geloofs)overtuiging, identiteit en/of manier van leven een ‘religie’ is.

10. Evenzo kan het feit dat iemand wordt geboren binnen een bepaalde geloofsgemeenschap, of het bestaan van een nauwe samenhang tussen ras en/of etniciteit enerzijds en religie anderzijds, kan het overbodig maken om te onderzoeken of iemand een bepaald geloof aanhangt of tot die gemeenschap behoort, indien het aanhangen van die religie aan de persoon wordt toegedicht.

B. Gegronde vrees voor vervolging

a) Algemeen

11. Het recht op vrijheid van religie omvat de vrijheid om hetzij alleen, hetzij met anderen, zowel in het openbaar als in het privéleven, de eigen religie of overtuiging te belijden door het onderwijzen ervan, door de praktische toepassing, door eredienst en de inachtneming van de geboden en voorschriften.⁷ De enige omstandig-

⁴ Zie tevens UNHCR *Handboek inzake de procedures en criteria voor het vaststellen van de vluchtelingenstatus (Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status)*, (hierna: “UNHCR *Handboek*”) (1979, Genève, heruitgave 1992) par. 71.

⁵ *Human Rights Committee, General Comment No. 22*, hierboven noot 1, par. 2.

⁶ Zie voor een nadere analyse van geloofwaardigheidskwesties par. 28–33 hieronder.

⁷ Zie artikel 18 van de Universele Verklaring en artikel 18, lid 1 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten.

heden waaronder deze vrijheid beperkt mag worden, zijn vastgelegd in artikel 18, lid 3 van het Internationaal Verdrag, zoals hieronder beschreven in paragraaf 15–16.

12. Vervolging wegens religie kan zodoende vele vormen aannemen. Afhankelijk van de specifieke omstandigheden in een casus, waaronder het effect op de betrokken persoon, kan dit bijvoorbeeld een verbod zijn op het lidmaatschap van een geloofsgemeenschap, op erediensten met anderen in het openbaar of in het privéleven, op het geven van religieus onderwijs, of het aan iemand opleggen van ernstig discriminerende maatregelen wegens het belijden van hun religie, het behoren tot of worden vereenzelvigd met een bepaalde geloofsgemeenschap of het veranderen van geloof.⁸ Het kan eveneens neerkomen op vervolging als, in gemeenschappen waar een bepaalde religie de overhand heeft en er nauwe samenhang is tussen de Staat en religieuze instanties, er sprake is van discriminatie wegens het weigeren om de heersende religie aan te hangen of de bijbehorende gebruiken in acht te nemen.⁹ Vervolging kan interreligieus zijn (gericht op aanhangers of gemeenschappen met een ander geloof), intra-religieus (binnen dezelfde religie, maar tussen verschillende gemeenschappen of leden van dezelfde gemeenschap), of een combinatie van beide.¹⁰ De aanvrager kan behoren tot een religieuze minderheid of meerderheid. Aanvragen op grond van religie kunnen ook worden ingediend door personen met een religieus gemengd huwelijk.

13. Met toepassing van dezelfde norm als op de andere Verdragsgronden, kan een geloofsovertuiging, identiteit of manier van leven worden beschouwd als een zodanig fundamenteel aspect van de menselijke identiteit dat men niet mag worden gedwongen om dit te verbergen, veranderen of af te zweren teneinde vervolging te voorkomen.¹¹ Sterker nog, het Verdrag zou geen bescherming bieden tegen vervolging wegens religie als het een voorwaarde was dat de betrokken persoon stappen zou moeten ondernemen - redelijk of anderszins - om te voorkomen dat de vervolgers werden gekrenkt in hun wensen. Getuigenis afleggen in woord en daad is vaak nauw verbonden met het bestaan van religieuze overtuigingen.¹²

14. Elke aanvraag moet op zijn merites beoordeeld worden, op basis van de persoonlijke omstandigheden en situatie van de aanvrager. Relevante aspecten voor de beoordeling zijn o.a. het individuele profiel en de persoonlijke ervaringen van de aanvrager, zijn of haar geloofsovertuiging, identiteit en/of manier van leven, het belang dat de aanvrager hieraan hecht, welk effect de beperkingen hebben op de persoon, de aard van zijn of haar rol en activiteiten binnen de religie, of deze activiteiten ter kennis zijn gekomen of zouden kunnen komen van de vervolger en of ze zouden kunnen leiden tot een behandeling die zou neerkomen op vervolging. In deze context hoeft de gegronde vrees “niet noodzakelijkerwijs gebaseerd te zijn op de persoonlijke ervaringen van de aanvrager”. Bijvoorbeeld, hetgeen de vrienden en familieleden van de aanvrager en andere leden van dezelfde religieuze groep is overkomen, dat wil zeggen, anderen in een vergelijkbare situatie, “kan aantonen dat de vrees dat hij of zij vroeg of laat ook slachtoffer wordt van vervolging, gegrond is”.¹³ Enkel het behoren tot een bepaalde religieuze gemeenschap is normaal gesproken niet voldoende om aanspraak te maken op de vluchtelingenstatus. Zoals het UNHCR Handboek aangeeft, kunnen er echter omstandigheden zijn waaronder het enkele lidmaatschap volstaat, zeker als er rekening wordt gehouden met de algemene politieke en religieuze situatie in het land van herkomst, die kan wijzen op een klimaat waarin leden van de betrokken religieuze gemeenschap in ware onveiligheid verkeren.

⁸ UNHCR Handboek, noot 4 hierboven, par. 72.

⁹ In dit kader; artikel 27 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten luidt als volgt: “In die Staten waar etnische, religieuze of andere taalminderheden bestaan, mag personen die tot dergelijke minderheden behoren niet het recht worden ontzegd om, samen met de andere leden van hun groep, hun eigen cultuur te beleven, hun eigen religie te belijden en praktiseren, of hun eigen taal te gebruiken.”

¹⁰ *Interim Report of the Special Rapporteur on Religious Intolerance, “Implementation of the Declaration on the Elimination of All Forms of Intolerance and of Discrimination based on Religion or Belief”*, UN doc. A/53/279, 24 augustus 1998, par. 129.

¹¹ Zie tevens: UNHCR, “*Guidelines on International Protection: ‘Membership of a particular social group’ within the Context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or 1967 Protocol relating to the Status of Refugees*” (Richtlijnen inzake internationale bescherming: ‘het behoren tot een bepaalde sociale groep’ binnen de context van Artikel 1A, lid 2, van het Verdrag van 1951 en/of het Protocol van 1967 betreffende de status van vluchtelingen), HCR/GIP/02/02, 7 mei 2002, par. 6. Evenzo mag er, als er sprake is van een binnenlands vlucht- of vestigingsalternatief, niet van aanvragers worden verwacht of geëist dat ze hun religieuze overtuigingen geheim houden teneinde vervolging in het binnenlandse vlucht- of vestigingsgebied te voorkomen. Zie UNHCR, “*Guidelines on International Protection: ‘Internal Flight or Relocation Alternative’ within the Context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or 1967 Protocol relating to the Status of Refugees*” (Richtlijnen inzake internationale bescherming: ‘Binnenlands vlucht- of vestigingsalternatief’ binnen de context van artikel 1A, lid 2, van het Verdrag van 1951 en/of het Protocol van 1967 betreffende de status van vluchtelingen), HCR/GIP/03/04, 23 juli 2003, par. 19, 25.

¹² UNHCR, Handboek noot 4 hierboven, punt 73.

¹³ UNHCR Handboek, noot 4 hierboven, par. 43.

b) Beperking of begrenzing van de godsdienstvrijheid

15. Artikel 18, lid 3 van het Internationaal Verdrag staat beperkingen toe van de “vrijheid zijn religie te bejelden of overtuiging tot uiting te brengen” indien deze beperkingen “bij de wet zijn voorzien en noodzakelijk zijn in het belang van de openbare veiligheid, voor de bescherming van de openbare orde, gezondheid of goede zeden of voor de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen”. Zoals de Mensenrechtencommissie opmerkt: “Beperkingen kunnen enkel worden toegepast voor die doeleinden waarvoor ze zijn voorgeschreven en dienen direct verband te houden met en in verhouding te staan tot de specifieke noodzaak waarop ze gebaseerd zijn. Beperkingen mogen niet worden opgelegd om te discrimineren of worden toegepast op discriminerende wijze.”¹⁴ Bij het bepalen of een beperking of begrenzing legitiem is, dient men derhalve zorgvuldig te analyseren waarom en hoe deze is opgelegd. Toelaatbare beperkingen zijn o.a. maatregelen ter voorkoming van criminele activiteiten (zoals ritueel doden) of schadelijke traditionele gebruiken en/of het aan banden leggen van religieuze praktijken die de belangen van het kind schaden, beoordeeld naar de normen van het internationaal recht. Een andere beperking die te rechtvaardigen is, of zelfs noodzakelijk is, is het strafbaar stellen van haatzaaien, ook indien dit gebeurt in naam van een religie. Het feit dat een beperking van de uitoefening van vrijheid van religie wordt gesteund door de meerderheid van de bevolking in het land van herkomst van de aanvrager en/of is beperkt tot openlijke uitingen van de religie, is niet relevant.

16. Bij het bepalen of beperkingen zodanig zijn dat er sprake is van vervolging, dient de beslismedewerker niet enkel rekening te houden met internationale mensenrechtennormen, inclusief rechtmatige begrenzing van het uitoefenen van de vrijheid van religie, maar ook met een beoordeling van de reikwijdte van de beperking en de zwaarte van de straf voor overtreding. Het belang dat binnen de godsdienst en/of door de persoon zelf wordt gehecht aan het gebruik, of hoe centraal de rol is die het speelt, is ook relevant. Hierbij dient de beslismedewerker voorzichtig te werk te gaan, en rekening te houden met het feit dat iets dat onbeduidend lijkt voor een buitenstaander, een belangrijke rol kan spelen in de (geloofs)overtuigingen van de aanvrager. Indien het beperkte gebruik niet van belang is voor het individu, maar wel voor de religie, zal het waarschijnlijk niet gelden als vervolging, tenzij er andere factoren meespelen. Anderzijds is het ook mogelijk dat het beperkte religieuze gebruik niet zo belangrijk is binnen de religie, maar wel van groot persoonlijk belang voor het individu. In dat geval kan dit toch neerkomen op vervolging op grond van zijn of haar geweten of geloof.

c) Discriminatie

17. Bij aanvragen op grond van religie speelt discriminatie vaak een rol.¹⁵ Hoewel het internationaal recht inzake mensenrechten discriminatie wegens religie verbiedt, is niet bij alle discriminatie sprake van de vereiste ernst voor erkenning van de vluchtelingenstatus. Bij het beoordelen van een asielaanvraag moet er onderscheid worden gemaakt tussen discriminatie die enkel leidt tot een voorkeursbehandeling en discriminatie die neerkomt op vervolging omdat dit, alles bij elkaar opgeteld of op zichzelf, de aanvrager ernstig beperkt in het genieten van zijn of haar fundamentele mensenrechten. Zo is er bij discriminatie bijvoorbeeld, doch niet uitsluitend, sprake van vervolging indien die discriminatie voor de betrokken persoon gevolgen van wezenlijk nadelige aard heeft, zoals ingrijpende beperking van het recht om in het levensonderhoud te voorzien of van de toegang tot normaal beschikbare onderwijsvoorzieningen en/of gezondheidszorg. Dit kan ook het geval zijn indien opgelegde economische maatregelen het “economisch bestaan vernietigen” van een bepaalde religieuze groep.¹⁶

18. Het bestaan van discriminerende wetgeving houdt op zichzelf geen vervolging in, maar kan wel een belangrijke factor of zelfs een aanwijzing zijn waarmee derhalve rekening gehouden dient te worden. Een beoordeling van de uitvoering van dergelijke wetten en het effect daarvan is van cruciaal belang voor het vaststellen van vervolging. Evenzo betekent enkel het bestaan van wetgeving ter bescherming van de vrijheid van religie evenmin dat personen beschermd worden. In veel gevallen wordt aan dergelijke wetgeving geen uitvoering gegeven of hebben traditionele gewoonten en gebruiken in de praktijk de overhand.

19. Discriminatie kan ook voorkomen in de vorm van het beperken of begrenzen van religieuze overtuigingen of gebruiken. Voorbeelden hiervan zijn o.a. het opleggen van straffen voor het (doen) bekeren tot een ander geloof of voor het vieren van religieuze feestdagen die specifiek bij de betrokken religie horen. Het verplicht registreren van religieuze groepen en het aan hen opleggen van speciale regels om de uitoefening van de vrijheid van religie

¹⁴ Zie *Human Rights Committee, General Comment No. 22*, noot 1 hierboven, par. 8.

¹⁵ Zie in het algemeen *UNHCR Handboek*, noot 4 hierboven, par. 54–55.

¹⁶ *UNHCR Handboek*, noot 4 hierboven, par. 54 en 63.

of (geloofs)overtuiging te beperken, kan ook een discriminerend doel of resultaat hebben. Dergelijke maatregelen zijn enkel rechtmatig indien deze "bij wet gegeven, objectief, redelijk en transparant zijn en zodoende geen discriminatie beogen of tot gevolg hebben."¹⁷

d) Gedwongen bekering

20. Gedwongen bekering tot een religie is een ernstige schending van het fundamentele recht van de mens op de vrijheid van gedachte, geweten en religie en voldoet in veel gevallen aan het objectieve criterium van vervolging. De aanvrager dient echter alsnog een subjectieve vrees aan te tonen dat de bekering voor hem of haar persoonlijk vervolging zou inhouden. In het algemeen zou hieraan worden voldaan als die persoon een overtuiging of geloof had of een duidelijke identiteit of manier van leven die is verbonden met een andere religie, of als hij of zij ervoor heeft gekozen zich te distantiëren van een religieuze stroming, gezindte of gemeenschap. Indien een aanvrager geen specifieke religieuze overtuiging had (ook geen atheïstische), en zich voor de bekering of de dreiging daartoe ook niet duidelijk vereenzelvigde met een bepaalde religie of religieuze gemeenschap, dient te worden onderzocht wat een dergelijke bekering zou betekenen voor de betrokken persoon (het kan bijvoorbeeld een handeling zonder correlatieve persoonlijke gevolgen zijn).

e) Gedwongen naleving van of conformering aan religieuze gebruiken

21. Gedwongen naleving van religieuze gebruiken kan bijvoorbeeld voorkomen in de vorm van verplicht religieus onderwijs dat ingaat tegen de geloofsovertuiging, identiteit of manier van leven van het kind of zijn of haar ouders.¹⁸ Ook kan men worden verplicht om religieuze plechtigheden bij te wonen of trouw te zweren aan een bepaald religieus symbool. Bij het vaststellen of er bij dergelijke gedwongen naleving sprake is van vervolging, dient te worden onderzocht welke beleidsmaatregelen of handelingen de persoon of groep wordt verplicht na te leven, in hoeverre deze ingaan tegen de (geloofs)overtuiging, identiteit of manier van leven van de betrokken persoon en welke straf er geldt voor niet-naleving. Dergelijke gedwongen naleving kan vervolging inhouden indien het een ontoelaatbare inbreuk vormt op de religieuze overtuiging, identiteit of manier van leven van de betrokken persoon en/of indien niet-naleving zou leiden tot buitenproportionele bestraffing.

22. Gedwongen naleving kan tevens gepaard gaan met het opleggen van bepaalde strafrechtelijke of burgerlijke wetboeken waarvan wordt beweerd dat ze gebaseerd zijn op een religieuze doctrine waartegen niet-nalevers wellicht bezwaar hebben. Indien een dergelijk wetboek discriminerende inhoudelijke of procedurele waarborgen bevat en met name indien een verschillende strafmaat wordt opgelegd aan aanhangers en niet-aanhangers, kan dit worden beschouwd als vervolging. Indien de wet buitenproportionele straffen voorschrijft voor overtreding van de wet (bijvoorbeeld gevangenisstraf voor godslastering of het uitoefenen van een andere religie, of de doodstraf voor overspel), al dan niet voor aanhangers van dezelfde religie, is er sprake van vervolging. Dergelijke zaken komen vaker voor als er beperkte of geen scheiding is van kerk en staat.

23. Een bepaalde religieuze wet kan vervolging inhouden, niet alleen als deze wordt gehandhaafd onder niet-aanhangers, maar ook als deze wordt toegepast op dissidenten binnen of leden van hetzelfde geloof. Het handhaven van wetten tegen godslastering wordt bijvoorbeeld vaak gebruikt om het politieke debat onder geloofsgenoten te onderdrukken en zou zelfs als vervolging kunnen worden beschouwd indien deze handhaving zich richt tegen aanhangers van dezelfde religie.

C. Speciale overwegingen

a) Gender

24. Er dient speciaal aandacht te worden besteed aan de invloed van gender op aanvragen op grond van religie, aangezien de (vrees voor) vervolging wegens religie bij mannen en vrouwen verschillende vormen kan aannemen. Kledingvoorschriften, beperking van de bewegingsvrijheid, schadelijke traditionele praktijken en ongelijke of discriminerende behandeling, waaronder onderwerping aan discriminerende wetten en/of straf-

¹⁷ *Special Rapporteur on freedom of religion or belief, interim report annexed to Note by the Secretary General, "Elimination of All Forms of Religious Intolerance", UN doc. A/58/296, 19 augustus 2003, par. 134–35.*

¹⁸ Dit zou waarschijnlijk ook indruisen tegen de toezegging van Staten om de vrijheid te eerbiedigen van ouders of wettelijke voogden om te zorgen dat hun kinderen religieus en ethisch worden opgevoed conform hun eigen overtuigingen, krachtens artikel 18, lid 4 van het Internationaal Verdrag.

fen, kunnen alle relevant zijn.¹⁹ In sommige landen worden jonge meisjes in naam van de religie beschikbaar gesteld om slavenarbeid te verrichten of seksuele diensten te verlenen aan geestelijken of andere mannen. Ze kunnen ook worden gedwongen om te trouwen terwijl ze nog minderjarig zijn, worden gestraft voor eer-gerelateerde misdrijven, of worden onderworpen aan genitale verminking wegens religieuze redenen. Anderen worden geofferd aan godheden en vervolgens gekocht door personen die geloven dat bepaalde wensen in vervulling zullen gaan. In sommige gemeenschappen worden nog steeds vrouwen bestempeld als 'heks' en door verbranding of steniging ter dood gebracht.²⁰ Ook al kunnen deze praktijken in het land van herkomst van de aanvrager wellicht cultureel geaccepteerd zijn, dan komt dit desondanks neer op vervolging. Personen kunnen ook worden vervolgd vanwege hun huwelijk of relatie met iemand die een andere religie heeft dan zij. Indien overheidsactoren een aanvrager vanwege zijn of haar gender niet willen of kunnen beschermen tegen een dergelijke behandeling, mag dit niet worden beschouwd als een privéaangelegenheid, maar moet dit worden gezien als een gegronde reden voor erkenning van de vluchtelingenstatus.

b) Dienstweigering

25. Bij een aantal religies of gemeenschappen binnen bepaalde religies geldt onthouding van militaire dienst als centraal leerstuk en een aanzienlijk aantal aanvragers op grond van religie vragen om bescherming wegens dienstweigering. In landen waar de dienstplicht geldt, is het niet vervullen van deze plicht vaak strafbaar volgens de wet. Ongeacht of de militaire dienst verplicht is of niet, desertie geldt altijd als een strafbaar feit.²¹

26. Is er sprake van verplichte militaire dienst, dan kan de vluchtelingenstatus worden vastgesteld indien de dienstweigering gebaseerd is op oprechte politieke, religieuze of ethische overtuigingen, of gegronde gewetensbezwaren.²² Bij dergelijke aanvragen is het onderscheid tussen gerechtelijke en niet-gerechtelijke vervolging van groot belang. Bij rechtsvervolging (*prosecution*) en straf krachtens een wet van algemene strekking is er doorgaans geen sprake van vervolging (*persecution*),²³ hoewel er enkele opvallende uitzonderingen bestaan. Bij zaken die betrekking hebben op een gewetensbezwaarde kan een wet die schijnbaar van algemene strekking is, afhankelijk van de omstandigheden, toch vervolging inhouden, indien deze op bepaalde groepen bijvoorbeeld een andere uitwerking heeft, op discriminerende wijze wordt toegepast of gehandhaafd, indien de straf zelf buitensporig of buitenproportioneel zwaar is, of indien van de betrokken persoon vanwege zijn of haar oprechte levens- of geloofsovertuigingen niet redelijkerwijs mag worden verwacht dat deze de militaire dienst vervult. Indien er alternatieven worden opgelegd voor de militaire dienstplicht, zoals maatschappelijke dienstplicht, is dit normaal gesproken geen geldige reden voor een aanvraag. Dat neemt niet weg dat sommige vormen van maatschappelijke dienstplicht zo buitensporig belastend zijn dat dit ook een vorm van straf is, of dat de maatschappelijke dienstplicht deels kan bestaan uit handelingen die ook duidelijk indruisen tegen de religieuze overtuigingen van de aanvrager. Daarnaast kan een aanvrager mogelijk aanspraak maken op de vluchtelingenstatus indien er op dienstweigering geen zware straffen staan, maar de aanvrager wel een gegronde vrees heeft voor ernstige intimidatie, discriminatie of geweldpleging door andere personen (zoals soldaten, plaatselijke autoriteiten of burens) vanwege zijn of haar weigering om de dienstplicht te vervullen.

III. PROCEDURELE KWESTIES

a) Algemeen

27. Hieronder volgen enkele algemene punten die van bijzonder belang zijn bij het beoordelen van aanvragen op grond van religie:

¹⁹ Zie voor meer informatie: UNHCR, "Guidelines on International Protection: Gender-Related Persecution within the context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol relating to the Status of Refugees" (Richtlijnen inzake internationale bescherming: Gender-gerelateerde vervolging binnen de context van artikel 1A, lid 2, van het Verdrag van 1951 en/of het Protocol van 1967 betreffende de status van vluchtelingen), HCR/GIP/02/01, 7 mei 2002, met name par. 25–26.

²⁰ Zie voor een beschrijving van deze praktijken: "Integration of the Human Rights of Women and the Gender Perspective Violence against Women, Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, Ms Radhika Coomaraswamy, submitted in accordance with Commission on Human Rights resolution 2001/49, Cultural practices in the family that are violent towards women", E/CN.4/2002/83, 31 januari 2002, beschikbaar op <https://bit.ly/3iRarDZ>; "Droits Civils et Politiques et, Notamment: Intolérance Religieuse", Rapport soumis par M. Abdelfattah Amor, Rapporteur spécial, conformément à la résolution 2001/42 de la Commission des droits de l'homme, Additif: "Étude sur la liberté de religion ou de conviction et la condition de la femme au regard de la religion et des traditions", E/CN.4/2002/73/Add.2, 5 april 2002, beschikbaar in het Frans op <https://bit.ly/3cd3RGD>

²¹ Zie in het algemeen UNHCR Handboek, noot 4 hierboven, par. 167–74.

²² UNHCR, Handboek, , noot 4 hierboven, par. 170.

²³ UNHCR, Handboek, noot 4 hierboven, par. 55–60.

a. Religieuze gebruiken, tradities of overtuigingen kunnen complex zijn en verschillen soms per religieuze tak of gemeenschap, per land of gebied. Daarom is het van groot belang om te beschikken over betrouwbare, nauwkeurige en actuele informatie die betrekking heeft op het desbetreffende land of gebied en de desbetreffende tak of gemeenschap.

b. Het kan de beoordeling van voor de vluchtelingstatus op grond van religie tevens ten goede komen als men kan beschikken over de hulp van onafhankelijke deskundigen met *gespecificeerde* kennis van het land, de regio en de context van een bepaalde aanvraag en/of aanvullende getuigenissen van aanhangers van hetzelfde geloof.

c. Beslismedewerkers dienen objectief te zijn en geen conclusies te trekken enkel op basis van hun eigen ervaringen, ook al hebben ze dezelfde religie als de aanvrager. Algemene aannames over een bepaalde religie en de aanhangers daarvan dienen vermeden te worden.

d. Bij het beoordelen van aanvragen op grond van religie moeten beslismedewerkers zich bewust zijn van de veelvoorkomende wisselwerking tussen religie en gender, ras, etniciteit, culturele normen, identiteit, levenswijze en andere factoren.

e. Bij het selecteren van gehoordmedewerkers en tolken dient rekening te worden gehouden met culturele, religieuze of gender-gerelateerde factoren die de open communicatie kunnen belemmeren.²⁴

f. Gehoordmedewerkers dienen zich tevens bewust te zijn van een mogelijk vijandige vooringenomenheid van een tolk jegens de aanvrager, omdat zij een gemeenschappelijke religie hebben of juist niet, of van een mogelijke vrees daarvoor van de zijde van de aanvrager, hetgeen zijn of haar getuigenis negatief kan beïnvloeden. Zoals bij alle vluchtelingenaanvragen is het van groot belang dat de tolk de relevante terminologie beheerst.

b) Geloofwaardigheid

28. Geloofwaardigheid is een centraal thema bij op religie gebaseerde aanvragen voor internationale bescherming. Hoewel beslismedewerkers het vaak handig vinden om tijdens het onderzoek en de voorbereiding lijsten te maken van bepaalde zaken die tijdens een gehoor aan de orde moet komen, is het uitvoerig bevragen of toetsen van de beginselen of kennis van de religie van de aanvrager niet altijd noodzakelijk of nuttig. Bij kennistoetsen dient in elk geval rekening te worden gehouden met de persoonlijke omstandigheden, met name omdat de kennis van een religie sterk afhankelijk kan zijn van de sociale, economische of onderwijsachtergrond van de betrokken persoon en/of zijn of haar leeftijd en geslacht.

29. De ervaring leert dat een vertellende manier van ondervragen goed kan werken, o.a. door middel van open vragen die de aanvrager de kans geven om uit te leggen wat de religie voor hem of haar persoonlijk betekent, aan welke gebruiken hij of zij heeft deelgenomen (of deelname heeft vermeden uit vrees voor vervolging) en eventuele andere factoren die bijdragen aan zijn of haar vrees voor vervolging. Er kan informatie worden ingewonnen over de religieuze ervaringen van de persoon, bijvoorbeeld door hem of haar te vragen om in detail te beschrijven hoe hij of zij de religie heeft aangenomen, de plaats en manier waarop de eredienst wordt gehouden of welke rituelen worden uitgevoerd, wat de religie voor hem of haar betekent, of de waarden die de religie voor hem of haar vertegenwoordigt. Het is bijvoorbeeld mogelijk dat iemand niet in staat is om de Tien Geboden op te noemen, of de Twaalf Imams, maar wel in het algemeen kan uitleggen wat de basisbeginselen van het geloof zijn. Het is vaak zinnvoller, nuttiger en soms zelfs noodzakelijk om informatie te verkrijgen over de religieuze identiteit of manier van leven van de betrokken persoon. Er dient tevens te worden opgemerkt dat er niet noodzakelijkerwijs een correlatie is tussen gedetailleerde kennis van de religie en oprechtheid van het geloof.

30. Zoals hierboven aangegeven in paragraaf 9 kunnen personen ook worden vervolgd vanwege hun religie als ze weinig of geen kennis hebben over de beginselen of gebruiken. Een verklaring voor een gebrek aan kennis kan eventueel worden gevonden door verder onderzoek naar de specifieke gebruiken van die religie in het betrokken gebied, of inzicht in de subjectieve en persoonlijke aspecten van de casus van de aanvrager. Onderdrukking van een religieuze groep binnen een samenleving kan bijvoorbeeld de mogelijkheden beperken om het geloof te bestuderen of praktiseren. Zelfs als iemand in een situatie van onderdrukking religieus onderwijs kan krijgen, wordt dit niet altijd gegeven door bevoegde leiders. Vooral vrouwen hebben vaak geen toegang tot religieus onderwijs. Leden van gemeenschappen in afgelegen gebieden kunnen een bepaalde re-

²⁴ Zie tevens UNHCR "Guidelines on GenderRelated Persecution" (Richtlijnen inzake gender-gerelateerde vervolging), noot 19 hierboven.

ligie omarmen en daardoor vervolgd worden, maar toch weinig afweten van de formele gebruiken van die religie. In de loop der tijd kunnen gemeenschappen bepaalde religieuze gebruiken of het geloofsovertuigingen naar eigen behoefte aanpassen of combineren met hun traditionele gebruiken en overtuigingen, zeker op plekken waar de religie is geïntroduceerd in een gemeenschap met oude gevestigde tradities. De aanvrager kan dan bijvoorbeeld misschien niet het onderscheid maken tussen christelijke praktijken en animistische.

31. Van iemand die een bepaalde religie bij geboorte heeft gekregen en deze niet veel heeft gepraktiseerd, mag men ook minder formele kennis verwachten. Er is geen kennis vereist wanneer een bepaalde religieuze overtuiging of een bepaalde geloofsbelijdenis aan een eiser wordt toegeschreven of toegedicht

32. Van personen die beweren religieuze leiders te zijn of behoorlijk religieus onderwijs te hebben gehad, mag echter meer kennis worden verwacht. Dergelijk(e) onderwijs of opleiding hoeft niet te voldoen aan objectieve normen, aangezien deze per regio en land verschillen, maar enige uitleg omtrent hun rol en de betekenis van bepaalde gebruiken of rites voor de religie is wel relevant. Zelfs aanvragers met een hoog religieus opleidingsniveau beschikken niet altijd over kennis van de meer complexe, formele of obscure leerstellingen en gebruiken.

33. Het is mogelijk dat er verdere en nadere gehoren noodzakelijk zijn indien bepaalde verklaringen of beweringen van een aanvrager strijdig zijn met eerdere verklaringen of met algemene opvattingen die andere leden van die religie in het desbetreffende gebied of gewest hebben van de religieuze gebruiken. Aanvragers moeten de kans krijgen om eventuele tegenstrijdigheden in hun verhaal uit te leggen.

c) Bekering na vertrek

34. Indien personen bekeren na vertrek uit hun land van herkomst, kan dit leiden tot een aanvraag als *refugié sur place*.²⁵ In dergelijke gevallen zijn er vaak extra zorgen omtrent de geloofwaardigheid en is een grondig en diepgaand onderzoek vereist naar de omstandigheden en oprechtheid van de bekering. De beslismedewerker zal o.a. een beoordeling moeten maken van de aard van en het verband met de religieuze overtuigingen die de aanvrager had in het land van herkomst en die hij of zij nu heeft, eventuele afvalligheid van de religie die de aanvrager in het land van herkomst had, bijvoorbeeld vanwege het standpunt inzake genderkwesties of seksuele geaardheid, hoe de aanvrager in het land van asiel in aanraking kwam met de nieuwe religie, zijn of haar ervaringen met deze religie, zijn of haar psychische toestand en de beschikbaarheid van bewijs van zijn of haar betrokkenheid bij en behoren tot de nieuwe religie.

35. Zowel de specifieke omstandigheden in het land van asiel als de specifieke casus kunnen aanleiding geven tot het nader onderzoeken van bepaalde aanvragen. Indien er bijvoorbeeld systematische, georganiseerde bekerings worden uitgevoerd door plaatselijke geloofsgemeenschappen in het land van asiel om toegang te krijgen tot hervestigingsopties, en/of als het 'coachen' of 'begeleiden' van aanvragers gemeengoed is geworden, is het toetsen van kennis weinig waardevol. In dergelijke gevallen is het nuttiger om open vragen te stellen en te proberen erachter te komen wat de redenen waren om te bekeren en wat de bekering heeft betekend voor het leven van de aanvrager. De toets blijft echter of hij of zij bij terugkeer een gegronde vrees zou hebben voor vervolging wegens een Verdragsgrond. Hierbij moet derhalve worden bekeken of de bekering ter kennis kan zijn gekomen van de autoriteiten in het land van herkomst van de betrokken persoon en hoe die autoriteiten hier tegenover zullen staan.²⁶ Om te bepalen of vrees voor vervolging objectief gegrond is, is gedetailleerde informatie over het land van herkomst een vereiste.

36. Activiteiten uit zogenaamd 'eigenbelang' leiden in het land van herkomst niet tot een gegronde vrees voor vervolging wegens een Verdragsgrond, indien de opportunistische aard van deze activiteiten voor iedereen duidelijk is, inclusief de autoriteiten, en dit geen ernstige nadelige gevolgen zou hebben bij terugkeer. In alle omstandigheden dient echter rekening te worden gehouden met de gevolgen van terugkeer naar het land van herkomst en eventuele schade die het toekennen van de vluchtelingenstatus of een aanvullende vorm van bescherming zouden rechtvaardigen. Indien de aanvraag op 'eigenbelang' gebaseerd blijkt, maar de aanvrager desondanks een gegronde vrees voor vervolging bij terugkeer heeft, dient internationale bescherming te worden geboden. Als de opportunistische aard van het handelen overduidelijk is, kan dit echter zwaar meewegen bij het overwegen van mogelijke duurzame oplossingen die bij dergelijke zaken voorhanden zijn, zoals het soort verblijfsstatus.

²⁵ Een dergelijke aanvraag kan ook ontstaan indien een aanvrager in het land van asiel trouwt met iemand met een andere religie, of zijn of haar kinderen opvoedt met die andere godsdienst, en dit in het land van herkomst reden zou zijn voor vervolging.

²⁶ UNHCR *Handboek*, noot 4 hierboven, par. 96.